

Brocki, Zygmunt

"Z dziejów szkutnictwa i okrętownictwa w Polsce (od czasów najdawniejszych do wybuchu drugiej wojny światowej)", Władysław Drapella, "V sesja naukowa okrętowców, Gdańsk 7-9 V 1964", Gdynia 1966 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/3, 629-630

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wykorzystywana była także praktycznie — grupa pracowników naukowych Politechniki Warszawskiej wykonywała na polecenie KG AK eksperymenty w zakresie uzbrojenia.

W sumie można stwierdzić, że praca W. Sulewskiego, aczkolwiek w tej materii stosunkowo skąpa, przynosi wiele interesującego materiału. Problemy wyższego szkolnictwa i badań naukowych w okresie okupacji hitlerowskiej warte są osobnego, szczegółowego opracowania.

Rafał Łukowski

Władysław Drapella, *Z dziejów szkutnictwa i okrętownictwa w Polsce (od czasów najdawniejszych do wybuchu drugiej wojny światowej)*. W publikacji zbiorowej: *V sesja naukowa okrętowców, Gdańsk 7—9 V 1964*. Wydawnictwo Morskie, Gdynia 1966, ss. 433, ilustr.

Wśród materiałów V sesji naukowej okrętowców¹, które zawiera wydawnictwo posesyjne, chciałbym zwrócić uwagę na pracę W. Drapelli². Dzieje szkutnictwa i okrętownictwa w Polsce zostały przez autora ujęte niezmiernie szeroko, choć — trzeba powiedzieć — potraktowane bardzo indywidualnie. Jednocześnie jest to jednak niemal encyklopedyczny zbiór ogromnej liczby informacji źródłowych, faktograficznych i bibliograficznych. Praca koncentruje się przy tym głównie na historii najnowszej, poczynszy od początków XX w., kiedy „polska myśl techniczna coraz częściej ogarnia swymi zainteresowaniami tematykę żeglugową, szkutniczo-okrętową czy terminologiczną, przygotowując w ten sposób podstawy rozwoju naszej nowożytnej myśli morskiej, w której problematyka budowy statków coraz silniej dochodzi do głosu”. Całość pracy kończą postulaty praktyczne, tym słuszniejsze, im bardziej pogłębia się obecnie świadomość poważnego znaczenia badań historycznotechnicznych w danej dziedzinie dla jej aktualnego postępu naukowotechnicznego i technicznego.

Przytoczę niektóre charakterystyczne dla ujęcia tematu i formy pracy tytuły części, ściśle według sformułowań terminologii autora:

Odwieczność tradycji szkutniczych; Polska przestrzeń nautogonałna; Lokalizacja procesu rozwojowego szkutniczo-okrętowego; Okres thalassokracji słowiańskiej na Bałtyku; Przydatność partykularna niższych form konstrukcyjnych; Typy pojazdów wodnych śródlądowych; Wzrost wielkości statku; Rozwój osprzętu i urządzenia sterowego (przekładnia sterowa, koło); Szkutnicza informacja w Polsce XVI—XVIII w.³; Monumentalny projekt rozwoju żeglugi i budownictwa szkutniczo-okrętowego Józefa Wybickiego z 1782 r.

Szczególny nacisk autor położył na czasy najnowsze, ponieważ „idee XVIII-wieczne rozwoju floty (śródlądowej) i handlu, budowy i rozbudowy portów zrealizowane być mogły dopiero w XX wieku”. Przedstawiając rozwój przemysłu budowy okrętów⁴ (głównie morskich, ale i statków rzecznych) w Polsce między-

¹ Por. informację o tej sesji w „Kwartalniku”, nr 1—2/1965, s. 235.

² Fragmenty tej pracy pt. *Karty z dziejów okrętownictwa w Polsce* były zamieszczone w „Biuletynie Nautologicznym”, nr 10—12/1965, ss. 3—27.

³ Chodzi tu o literaturę dotyczącą okrętownictwa.

⁴ Na s. 9 autor użył określenia „przemysł stoczniowy”. Tymczasem „przemysł stoczniowy” oznacza przemysł budowy stoczni (zakłady budujące stocznie), gdy tutaj idzie o przemysł budowy okrętów, czy szerzej — przemysł okrętowy (obejmujący zarówno budowę statków, czyli montaż statków, jak i produkcję maszyn, wyposażenia itp. dla okrętów, a właściwie szerzej — przemysł pracujący dla przemysłu budowy okrętów).

wojennej, ówczesną technikę okrętową w zakresie budowy kadłubów, maszyn i urządzeń okrętowych — autor wyzyskał nie tylko literaturę (często takie pozycje, które w dotychczasowych opracowaniach historycznych były niemal nie wykorzystywane), lecz także relacje uczestników tamtych poczynań technicznych. Pozwoliło to na ujawnienie pewnych bardzo ciekawych, a nie odnotowanych w literaturze szczegółów, jak np. ten, że przy burtach niektórych monitorów rzecznych umieszczano pasy skrzyń powietrznych w razie potrzeby zmniejszenia zanurzenia statków (W. Drapella dodaje tutaj, że w podobny sposób zwiększali nośność swych płaskodennych statków transportowych Asyryjczycy, stosując pas bukłaków). Autor szeroko uwzględnił również w tej części rozwój fachowego piśmiennictwa technicznego w zakresie okrętownictwa oraz publicystyki i popularyzacji zagadnień technicznomorskich.

Na koniec W. Drapella pisze we wnioskach m.in.: „Należy prowadzić badania [...] nad dziejami naszego szkutnictwa, okrętownictwa i piśmiennictwa tego typu oraz rozwojem towarzyszącej myśli naukowej. Badaniami trzeba objąć czasy ostatnie, nie rezygnując z prowadzenia studiów i opracowań syntetycznych okresów wcześniejszych, szczególnie nad wiążącym przeszłość z przyszłością okresem międzywojennym”. Następnie autor postuluje utworzenie na Politechnice Gdańskiej katedry historii żeglugi lub wprowadzenie do programów nauczania na Wydziale Budowy Okrętów historii techniki budowy okrętów, ukazanej „na szerokim tle powszechnych dziejów żeglugi i myśli naukowej”.

Zygmunt Brocki

S. N. Sen, *A Bibliography of Sanskrit Works on Astronomy and Mathematics*. Cz. 1. *Manuscripts, Texts, Translations and Studies*. Współpraca naukowa: A. K. Bag i S. Rajeswar Sarma. National Institute of Sciences of India, New Delhi 1966, ss. 253.

Bibliografia dzieł sanskryckich, traktujących o astronomii i matematyce, podaje alfabetycznie autorów, manuskrypty, wydane teksty, tłumaczenia i opracowania naukowe tych dzieł; obejmuje zatem i dzieła (tłumaczenia, opracowania) w językach europejskich (angielskim, francuskim, niemieckim i in.). Bibliografia ma za zadanie podać źródłowe materiały do przyszłego opracowania historii nauki w Indiach. Całą robotę bibliograficzną zaplanowano na trzy części. Po obecnie wydanej pierwszej części mają się ukazać dwie inne, dla nas ciekawsze, które będą obejmowały pisane w oryginale w językach europejskich dzieła zawierające wiadomości o astronomach i matematykach indyjskich oraz wyjątki z książek i artykułów w tych językach, odnoszące się do historii astronomii i matematyki Indii.

Jaki pożytek może mieć ta książka w Polsce?¹ Ani nie słyszałem, ani nie czytałem nigdzie o tym, żeby w ubiegłym tysiącleciu Państwa Polskiego jakiś indianista polski zainteresował się szczególnie astronomią czy matematyką indyjską. A tymi dziedzinami może się gruntownie zająć tylko astronom czy matematyk indianista, który by mógł korzystać z oryginałów sanskryckich. Może w drugim jednak tysiącleciu Polski znajdzie się taki. Będzie w omawianym dziele miał gotową i zupełną bibliografię. A może znajdzie się także ktoś, kto specjalnie interesuje się astrologią i chce ją naukowo opracować. W dziełach astronomicznych sanskryckich znajdzie dużo materiału, bo w Indiach astronomia była związana z astrologią i traktowana łącznie.

Jeśliby zaś zdarzyło się, że astronom czy matematyk bez znajomości sanskrytu odważy się na pisanie o astronomii i matematyce indyjskiej, będzie miał w Bi-

¹ Posiada ją biblioteka Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN.